

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Сеньків М.І.

Відокремлений структурний підрозділ

«Буриштинський торговельно-економічний фаховий коледж

Державного торговельно-економічного університету»

msenkiv9@gmail.com

Сучасний етап розвитку української освіти відзначається значними трансформаційними викликами, зумовленими повномасштабною війною, яка суттєво вплинула на всі сфери суспільного життя, зокрема на організацію та зміст освітнього процесу. В умовах воєнного стану система освіти постає перед необхідністю не лише забезпечення безперервності та збереження якості навчання, а й цілеспрямованого формування у здобувачів освіти здатності до критичного осмислення інформації, глибокого аналізу суспільно значущих подій та ухвалення відповідальних, обґрунтованих рішень [1]. У цьому контексті особливої ваги набуває переорієнтація освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей, що відповідають актуальним потребам суспільства в умовах кризових викликів.

Географія як навчальна дисципліна володіє значним дидактичним потенціалом для розвитку критичного мислення, оскільки інтегрує роботу з картографічними матеріалами, статистичними даними, просторовими моделями, а також аналіз соціально-економічних і політичних процесів. Саме комплексний характер географічних знань створює сприятливі умови для формування аналітичного та просторового мислення здобувачів освіти. У зв'язку з цим підвищення педагогічної майстерності викладача географії в умовах війни набуває особливої актуальності та потребує переосмислення традиційних підходів до організації навчання з урахуванням нових освітніх реалій [2].

Воєнний стан спричинив активізацію інформаційних загроз, зокрема поширення фейкових повідомлень, маніпуляцій громадською свідомістю та викривлення реальних географічних, політичних і соціально-економічних процесів. За таких умов здобувачі освіти мають бути здатними критично оцінювати інформацію, працювати з різнорідними джерелами, здійснювати їх порівняльний аналіз і формувати обґрунтовані висновки на основі перевірених даних [3]. Відповідно, розвиток критичного мислення стає одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, а викладач географії відіграє провідну роль у формуванні відповідних компетентностей у студентської молоді.

Педагогічна майстерність викладача географії виявляється не лише у ґрунтовному володінні фаховими знаннями та методикою навчання, а й у здатності ефективно адаптувати освітній процес до умов дистанційного та змішаного навчання, забезпечувати психологічну підтримку здобувачів освіти та формувати безпечне й сприятливе освітнє середовище [4]. В умовах війни до

традиційних складових педагогічної майстерності додаються такі важливі якості, як гнучкість, емпатія, стресостійкість, уміння працювати в кризових ситуаціях і готовність до постійного професійного саморозвитку [5].

Викладач географії в сучасних умовах покликаний не лише передавати навчальний матеріал, а й сприяти формуванню у здобувачів освіти навичок аналізу просторових процесів, геополітичних змін, демографічних та міграційних явищ, безпосередньо пов'язаних із воєнними подіями в Україні. Такий підхід забезпечує усвідомлене сприйняття студентами сучасних глобальних і національних процесів та сприяє формуванню відповідальної громадянської позиції [6].

Критичне мислення у науково-педагогічному дискурсі розглядається як здатність особистості аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, логічно інтерпретувати отримані дані та приймати виважені рішення. У процесі вивчення географії розвиток критичного мислення реалізується через системну роботу з різними видами джерел, зокрема картографічними матеріалами, статистичними показниками, аналітичними звітами та сучасними медіаресурсами [7]. Особливого значення в умовах війни набуває формування медіаграмотності здобувачів освіти, уміння відрізнити об'єктивну інформацію від пропагандистських матеріалів і маніпулятивних повідомлень, що є важливою складовою інформаційної безпеки держави [8].

Ефективному розвитку критичного мислення на заняттях з географії сприяє застосування проблемно-пошукового навчання, аналізу реальних ситуаційних кейсів, роботи з тематичними картами та статистичними даними. Використання цифрових геоінформаційних систем, інтерактивних карт і сучасних онлайн-ресурсів підвищує пізнавальну активність здобувачів освіти та забезпечує глибше розуміння просторових і соціально-економічних процесів [9]. Важливу роль у цьому контексті відіграють дискусії, дебати та аналіз проблемних завдань, пов'язаних із сучасними геополітичними подіями, що сприяє розвитку аналітичного мислення, аргументованого висловлення власної позиції та формуванню громадянської відповідальності [10].

Воєнний стан зумовив необхідність широкого впровадження дистанційних і змішаних форм навчання, що, своєю чергою, потребує від викладача географії високого рівня цифрової компетентності. Педагогічна майстерність у таких умовах проявляється у здатності організувати навчальний процес таким чином, щоб зберегти його ефективність, забезпечити активну взаємодію учасників освітнього процесу та підтримати навчальну мотивацію студентів [11]. Використання інтерактивних освітніх платформ, онлайн-опитувань, віртуальних екскурсій і цифрових карт сприяє розвитку критичного мислення здобувачів освіти та підвищує їхню зацікавленість у навчанні навіть у складних умовах [12].

Отже, розвиток критичного мислення здобувачів освіти на заняттях з географії в умовах воєнного стану є важливою складовою педагогічної майстерності викладача. Географія як навчальна дисципліна має значний потенціал для формування аналітичних, просторових та інформаційних

компетентностей студентів. Поєднання традиційних і сучасних методів навчання, активне використання цифрових ресурсів та орієнтація на актуальні суспільні виклики сприяють підвищенню якості освіти й підготовці здобувачів освіти до активної громадянської діяльності в умовах війни та післявоєнної відбудови України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2026).
2. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. Київ : Грамота, 2019. 512 с.
3. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічна проблема. Київ: Педагогічна думка, 2020. 196 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика сучасної школи. Київ : Богдан, 2018. 320 с.
5. Сисоєва С. О. Педагогічна майстерність викладача. Київ: Університетська книга, 2019. 340 с.
6. Топузов О. М. Методика навчання географії. Київ: Педагогічна думка, 2021. 256 с.
7. Facione P. A. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. Insight Assessment, 2020.
8. UNESCO. Media and Information Literacy in Times of Crisis. Paris, 2022.
9. Longley P. et al. Geographic Information Systems and Science. Wiley, 2019.
10. Ennis R. Critical Thinking Across the Curriculum. Educational Leadership, 2018.
11. Міністерство освіти і науки України. Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану. Київ, 2022.
12. OECD. Education Responses to COVID-19 and War Challenges. Paris, 2023.

ПРО ВИДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА «ВСТУП ДО ЗЕМЛЕЛОГІЇ»

Сивий М.Я., Дем'янчук П.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

syvyjm@ukr.net, dempetrom@gmail.com

У 2025 році вийшов з друку навчальний посібник для студентів і магістрантів спеціальності «Науки про Землю» «Вступ до землелогії» (автори М. Сивий та П. Дем'янчук) [2].

Землелогія – термін, вперше запропонований Г. Рудьком та О. Адаменком у їхньому навчальному посібнику «Землелогія. Еколого-ресурсна безпека Землі» [1]. Автори розуміють цю галузь природничої науки як синтез наук про Землю, її походження та розвиток під впливом космічних і внутрішньоземних чинників,